Актуальні питання розвитку Збройних Сил

УДК 327.5

DOI: 10.30748/zhups.2020.65.01

В.Ю. Богданович¹, А.М. Сиротенко², О.В. Дублян¹, В.І. Доброгурський²

¹Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Київ

²Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського, Київ

МЕТОД ФОРМУВАННЯ ГРУПИ СУБ'ЄКТІВ СИЛ ОБОРОНИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАМИСЛУ ОПЕРАЦІЇ АСИМЕТРИЧНОЇ ПРОТИДІЇ ВИЯВЛЕНІЙ (ПРОГНОЗОВАНИЙ) ЗАГРОЗИ

Стаття присвячена проблемі підвищення ефективності протидії застосуванню військової сили з боку більш сильного у воєнному відношенні противника шляхом асиметричного впливу у вразливих для нього точках і завдання йому неприйняттого збитку, за якого він вимушений відмовитися від подальшого застосування військової сили. Розглянуто метод формування групи суб'єктів, яка в умовах обмежених ресурсів здатна завдати противнику такого збитку.

Ключові слова: асиметрична протидія, військова сила, загроза, неприйнятний збиток, сили оборони, спеціальна операція.

Вступ

Постановка проблеми. Однією з тенденцій, які проявляються у збройних конфліктах XXI-го століття, є зміщення акцентів на комплексне використання військових і невійськових інструментів (економічних, політичних, інформаційно-психологічних, тощо), що принципово змінює характер збройної боротьби [1]. В умовах, коли однією із конфліктуючих сторін виступає значно сильніша у воєнному відношенні держава, друга сторона, щоб відстояти свою незалежність та зберегти територіальну цілісність, вимушена вдаватися до асиметричних дій. Світовий досвід показує, що значно слабша у воєнному відношенні країна, проводячи асиметричні заходи протидії загрозам військовими і невійськовими суб'єктами сил оборони, здатна завдати противнику неприйняттого збитку, в т.ч. і в невійськових сферах безпеки, і тим самим примусити противника відмовитися від застосування військової сили проти неї.

На превеликий жаль, на даний час теоретичні основи ведення асиметричних війн не розроблені, а досвід ведення таких війн у світі узагальнено досить поверхнево. Тому існує нагальна потреба у розробці теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо впровадження у практику забезпечення воєнної безпеки технологій підготовки та ведення асиметричної війни, що і визначає актуальність даної публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням і теоретичним обґрунтуванням феномену асиметричних дій, форм і способів їх ведення займалися багато міжнародників, політологів і військових фахівців [2–6]. У цих роботах особливо від-

значалося, що успіх воєнної кампанії в таких збройних конфліктах і локальних війнах залежить не стільки від силових потенціалів протиборчих сторін, скільки від взаємодії воєнних і невоєнних чинників, тобто від політичних, психологічних, ідеологічних і інформаційних компонентів цих кампаній. Для досягнення перемоги потрібна підтримка цілей війни суспільством воюючої країни. Цей чинник є вирішальним як для більш сильної у воєнному відношенні, так і для слабкої протиборчої сторони.

Так, у [2] йдеться про те, що деякі держави під час спроб застосувати військову силу для вирішення завдань забезпечення безпеки у дійсності стикаються з вкрай негативною “громадською думкою” і можливими міжнародними санкціями. Це стало одним із факторів, які спонукають до прискореного розвитку невоєнних засобів і методів боротьби, для застосування яких розроблена концепція іррегулярних військових дій. Концепцією передбачене широке застосування партизанських, диверсійних і спеціальних форм та способів боротьби. У роботі [3] зазначено, що важливою характеристикою сучасних воєн є багатовимірність, яка формується за рахунок поєднання інформаційного, військового, фінансового, економічного і дипломатичного впливів на противника в реальному часі. Багатовимірність повною мірою притаманна гібридним конфліктам неklasичного характеру за участю в бойових діях таких збройних формувань недержавних суб'єктів, як міжнародний тероризм, приватні військові компанії (ПВК) із характерною для них розмитістю національної й ідеологічної належності. До того ж змінюється співвідношення військових і невійськових способів дій, до яких удаються сторони конфліктів. До невійськових за-

собів у гібридній війні належать традиційна і публічна дипломатія, правові, економічні, ідеолого-психологічні, інформаційні, гуманітарні, розвідувальні, технологічні і деякі інші інструменти дій. Підкреслюється, що правильно вибрана стратегія застосування сукупності таких засобів дає змогу досягти кумулятивного, системного (синергетичного) ефекту. Проте у публікації відсутнє теоретичне обґрунтування шляхів застосування асиметричних заходів протидії більш сильному у воєнному відношенні противнику.

У праці [5] розглянуті теоретичні основи формування, легітимізації та реалізації національних інтересів, означені проблеми їх захисту. Проте в роботі не розглянутий науково-методичний апарат обґрунтування необхідних сил і засобів для їх захисту, не наведені методи та методики, які можна було б використати для обґрунтування необхідних сил та засобів для асиметричного впливу на противника. У праці [6] обґрунтована необхідність розподілу завдань і ресурсів для забезпечення національної безпеки та концептуально викладений підхід до розподілу завдань в структурах безпеки й оборони. Проте методичний апарат, який можна використовувати для формування потенціалу асиметричних дій, не наведено. Як видно з аналізу вищенаведених джерел, вони не містять підходів до вибору групи військових і невійськових суб'єктів для залучення до асиметричної протидії загрозам воєнного і так званого гібридного характеру, що останнім часом стали масово використовуватися під час реалізації національних інтересів як із застосуванням, так і без застосування військової сили. Отже, потрібно розробити метод формування групи суб'єктів сил оборони для асиметричної протидії виявлених (прогнозованих) загрозі.

Мета статті. Метою статті є розроблення методу формування групи суб'єктів сил оборони для реалізації задуму операції асиметричної протидії виявлених (прогнозованих) загрозі.

Виклад основного матеріалу

Аналіз спрямованості розвитку геополітичної і воєнно-стратегічної обстановки у світі [7] показує, що в першій половині XXI століття людству не вдасться позбавитися від військових зіткнень різного масштабу. Це обумовлено збереженням існуючих і появою нових центрів сили на світовій арені і прагненням керівництва окремих держав вирішувати виникаючі економічні, політичні, територіальні, релігійні, етнічні та інші антагоністичні протиріччя за допомогою різних форм насильства.

Нездатність більшості країн світу в сучасних умовах на рівних боротися з щонайпотужнішою військовою машиною глобалізації (передусім США) привела останніми роками до збільшення кількості

терористичних актів, збройних конфліктів і локальних воєн. Поєднання їх в єдину антагоністичну систему народжує феномен, що отримав назву асиметричні дії (асиметричні конфлікти і асиметричні війни). Асиметричність в міждержавних взаємовідносинах свідчить, як правило, про парадоксальний їх характер, коли слабкий супротивник здатний завдати серйозного збитку і навіть нав'язати свою волю сильнішому, а останній, незважаючи на, здавалося б, явну перевагу, не завжди може відстояти свої інтереси і підчинити слабшого. Стратегія боротьби слабшого супротивника проти сильнішого і складає суть асиметричних дій (асиметричних конфліктів і локальних воєн).

Притаманними рисами асиметричних дій є [4]: непередбачуваність результату бойових дій при явній неспівмірності співвідношення сил, засобів і можливостей сторін; використання слабшою стороною стратегії пошуку вразливих місць сильнішого, а також застосування слабшою стороною заборонених засобів ведення збройної боротьби і непрямих військових дій; нездатність сильнішої сторони відстояти свої позиції або надійно подавити війська (сили) слабшого супротивника. Для організації асиметричної протидії необхідно вирішити низку проблем методологічного характеру, основними з яких є [8–9]:

- визначення K вразливих точок супротивника;
- визначення достатнього рівня збитку супротивнику Δ_{dk} у кожній k -й ($k=1, K$) визначеній вразливій точці асиметричного впливу;
- визначення потрібного (достатнього) потенціалу асиметричної протидії A_{tadk} для нанесення достатнього рівня збитку противнику у вибраній вразливій точці;
- створення j -ї ($j=1, J$, де J – кількість можливих груп суб'єктів, які можуть забезпечити потрібний потенціал асиметричної протидії) групи суб'єктів сил оборони S_{jdk} для формування потрібного потенціалу асиметричної протидії A_{tadk} ;
- планування та проведення l -ї ($l=1, L$, де L – кількість локальних спеціальних операцій асиметричної протидії (ЛСОАП)), які може провести слабіша сторона;
- всебічне ресурсне забезпечення ЛСОАП;
- інформаційне забезпечення ЛСОАП;
- оцінювання результативності проведеної ЛСОАП.

Обмежений обсяг публікації не дає змоги детально розглянути усі зазначені проблеми, тому основну увагу зосередимо на проблемі створення групи суб'єктів сил оборони для формування потрібного потенціалу асиметричної протидії. Введемо деякі припущення:

- по-перше, вибрана k -та вразлива точка супротивника;

– по-друге, для вибраної k -ї вразливої точки супротивника визначений достатній рівень збитку супротивнику Δ_{dk} ;

– по-третє, для вибраної k -ї вразливої точки супротивника визначений потрібний (достатній) потенціал асиметричної протидії A_{ladk} ;

– по-четверте, в k -й вразливій точці супротивника проводиться одна ЛСОАП.

Досвід ведення збройних конфліктів останнього десятиліття свідчить, що для організації асиметричної протидії воєнним загрозам держава-жертва агресії залучає сили спеціальних операцій (ССО), розвідувальні структури, десантно-штурмові підрозділи, тощо. Крім того, використовує і несилові (гібридні) інструменти, а саме: інформаційно-психологічного та воєнно-політичного впливу, воєнно-економічного тиску, а також спеціальні дії та заходи, спрямовані на формування “потрібної” суспільної думки та забезпечення підтримки з боку місцевого населення, тощо. Результативність такого асиметричного реагування сил оборони для обмеження агресивних дій країни-агресора залежить від можливостей суб’єктів, що залучаються до асиметричних дій, ефективності виконання суб’єктами поставлених їм завдань, ресурсного забезпечення й ефективності управління проведенням ЛСОАП, тощо.

Природно, що обирати той чи інший суб’єкт для асиметричних дій необхідно на підставі оцінювання сторони, з боку якої виявлена або прогнозується загроза, масштаби і характер цієї загрози, а також інших факторів, що її формують, підсилюють та деструктивно впливають на визначальні сфери життєдіяльності держави-жертви. На превеликий жаль, на цей час суб’єкт асиметричних дій вибирають без належного обґрунтування, з великим ступенем суб’єктивізму, як правило, особою, яка приймає рішення (керівником). Удосконалення процесу призначення суб’єктів для асиметричних дій та визначення їм завдань ускладнюється через недосконалість відповідного методологічного апарату та спеціалізованих інформаційних технологій реалізації цього процесу. Одним із практичних кроків щодо вирішення зазначеної проблеми може бути запропонований метод формування групи суб’єктів (МФГС) сил оборони для реалізації замислу операції асиметричної протидії виявленим загрози (далі – метод). Метод полягає у послідовному виконанні певних обчислювальних, прогнозних, порівняльних, логічних та інших процедур, спрямованих на отримання необхідної інформації про загрози воєнного характеру та їх характеристики, визначення раціонального (потрібного), з погляду на залучення наявних ресурсів, рівня деескалації (“нейтралізаційного зсуву”) загрози та формування необхідної для цього групи S_j суб’єктів сил оборони

$$\arg \left\{ \max_j (\Delta d_{kprj}) \right\},$$

тобто вибір раціонального варіанту групи суб’єктів сил оборони S_{jdk} , який забезпечує максимальне нанесення збитку супротивнику в k -й вразливій точці за умови достатнього ресурсного забезпечення.

Блок-схема методу показана на рис. 1.

Виконання згаданих процедур методу можна об’єднати у кілька етапів.

На *першому етапі* здійснюється моніторинг, під час якого виявляються загрози (небезпеки та інші деструктивні чинники) воєнного та гібридного характеру з боку тих держав, що розглядаються як потенційно небезпечні. Для виявленої z -ї загрози проводиться оцінювання її рівня $K_z(t)$, який порівнюють з прогнозним припустимим (пороговим) рівнем $K_{пор}(t)$, характеру та ступеня її впливу на інші сфери національної безпеки [5; 10].

На підставі отриманої інформації особа, яка приймає рішення (ОПР), ухвалює рішення щодо реагування на виявлену загрозу.

На *другому етапі* розробляється найбільш ймовірний сценарій реалізації загрози.

На *третьому етапі* експертними методами визначається множина вразливих точок $\{k\}$ асиметричного впливу.

На *четвертому етапі* з використанням удосконаленого методу аналізу ієрархій та моделі М7 [11] оцінюється достатній рівень збитку супротивнику Δ_{dk} у кожній k -й ($k=1, K$) визначеній вразливій точці асиметричного впливу.

На *п’ятому етапі* для кожної вибраної k -ї вразливої точки експертними методами визначається потрібний (достатній) потенціал асиметричної протидії A_{ladk} [5].

На *шостому етапі* для кожної вибраної k -ї вразливої точки експертними методами формується J варіантів груп суб’єктів сил оборони S_{jdk} , кожен з яких здатен реалізувати потрібний (достатній) потенціал асиметричної протидії A_{ladk} .

На *сьомому етапі* для кожної вибраної k -ї вразливої точки та вибраного j -го ($j=1, J$) варіанта групи суб’єктів сил оборони S_{jdk} експертними методами оцінюються необхідні ресурси R_{kj} .

На *восьмому та дев’ятому етапах* оцінені ресурси порівнюються з виділеними на проведення ЛСОАП в k -й вразливій точці.

На *десятому етапі* для кожної вибраної k -ї вразливої точки формується множина заходів інформаційного забезпечення та легендування проведення ЛСОАП.

Рис. 1. Схема методу формування групи суб'єктів сил оборони для реалізації замислу операції асиметричної протидії виявленій загрозі

На одинадцятому та дванадцятому етапах з використанням методів сценарного аналізу та моделі М7 [12] проводиться моделювання сценарію проведення ЛСОАП в кожній вибраній k -й вразливій точці та прогнозування завданого кожною j -ою ($j=1, J$) групою суб'єктів сил оборони S_{jdk} збитку противнику Δ_{dkrj} .

На тринадцятому етапі методом перебору проводиться пошук того j -го варіанту групи суб'єктів сил оборони S_{jdk} , який забезпечує максимальне значення прогнозного збитку противнику Δ_{dkrj} , у межах виділених ресурсів, який і рекомендується особі, що приймає рішення, для вибору у якості основного складу.

Висновки

Вищенаведений метод визначає послідовність виконання процедур, спрямованих на вибір най-

більш раціональної з точки зору нанесення неприйнятної для більш сильного у воєнному відношенні супротивнику збитку, у вибраній вразливій для нього точці групою суб'єктів сил оборони, що може слугувати одним із аргументів для примушення противника відмовитися від застосування військової сили проти жертви агресії.

Метод допускає нанесення збитку противнику у декількох вразливих точках. Для кожної вразливої точки з використанням удосконаленого методу аналізу ієрархій та моделі М7 оцінюється достатній рівень збитку супротивнику, що дає змогу визначати кожному суб'єкту із сформованої групи свій вектор завдань та потрібний рівень їх виконання таким чином, щоб прогнозований при цьому рівень деескалації загрози досяг потрібного (достатнього) рівня.

Запропонований метод покладено в основу комплексної моделі управління інтегрованим потенціалом асиметричної протидії, яку передбачається розглянути у наступних публікаціях.

Список літератури

1. Богданович В.Ю. Трансформация целей и путей их достижения в войнах XXI столетия / В.Ю. Богданович // Сучасний захист інформації. – 2015. – № 1. – С. 4-9.
2. Гриняев С.Н. О новых подходах к пониманию сути “силового компонента” в современных войнах и конфликтах [Електронний ресурс] / С.Н. Гриняев. – Режим доступу: <http://csef.ru/ru/oborona-i-bezopasnost/348/o-novyh-podhodah-k-ponimaniyu-suti-silovogo-komponenta-v-sovremennyh-voynah-i-konfliktah-8371>.
3. Бартош А.А. Многомерные вооруженные конфликты и национальная безопасность [Електронний ресурс] / А.А. Бартош. – Режим доступу: http://www.noravank.am/rus/articles/detail.php?ELEMENT_ID=16520.
4. Арзуманян Р.В. Стратегия иррегулярной войны: теория и практика применения. Теоретические и стратегические проблемы концептуализации, религиозные и военно-политические отношения в операционной среде иррегулярных военных действий / Р.В. Арзуманян, под общ. ред. А.Б. Михайловского. – М.: АНО ЦСО и П, 2015. – 334 с.
5. Методологія комплексного використання військових і невійськових сил і засобів сектора безпеки і оборони для протидії сучасним загрозам воєнній безпеці України: монографія / В.Ю. Богданович, І.С. Романченко, І.Ю. Свида, А.М. Сиротенко. – К.: НУОУ ім. І. Черняхівського, 2019. – 268 с.
6. Построение обороны и безопасности / Ф. Виллем, Ван Иикелен, Х. Филипп, Флури // Сб. матер.: План партнерских действий по созданию институтов обороны и безопасности (РАР-DIB). – Киев-Женева, 2007. – 416 с.
7. Богданович В.Ю. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України: монографія / В.Ю. Богданович, І.Ю. Свида, Є.Д. Скулиш. – Т. 1. – Теоретичні основи, методи й технології забезпечення національної безпеки України. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 548 с.
8. Богданович В.Ю. Метод обґрунтування завдань щодо безпекового супроводу реалізації національних інтересів у системі забезпечення національної безпеки / В.Ю. Богданович, І.С. Романченко, І.Ю. Свида // Збірник наукових праць Центрального науково-дослідного інституту ЗС України. – 2011. – № 1(55). – С. 5-18.
9. Богданович В.Ю. Методичний підхід до визначення необхідних спроможностей складових інтегрованого потенціалу протидії загрозам на виконавчому рівні / В.Ю. Богданович, А.М. Прима // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – 2017. – № 2(27). – С. 162-166.
10. Богданович В.Ю. Метод формування групи суб'єктів сектору безпеки і оборони для комплексної протидії виявлених (прогнозованих) загрозі / В.Ю. Богданович, А.М. Сиротенко, А.М. Прима. – Свід-во про реєстрацію авторського права на твір № 88618 від 17.05.2019.
11. Богданович В.Ю. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України: монографія / В.Ю. Богданович, І.Ю. Свида, Є.Д. Скулиш. – Т. 4. – Воєнна безпека України та шляхи її забезпечення. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 464 с.
12. Богданович В.Ю. Теоретические основы анализа проблем национальной безопасности государства в военной сфере: монография / В.Ю. Богданович. – К.: Основа, 2006. – 296 с.

Надійшла до редколегії 01.06.2020

Схвалена до друку 14.07.2020

Відомості про авторів:**Богданович Володимир Юрійович**

доктор технічних наук професор
головний науковий співробітник
Центрального науково-дослідного інституту
Збройних Сил України,
Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-0481-9454>

Сиротенко Анатолій Миколайович

доктор військових наук
Начальник Національного університету
оборони України ім. І. Черняхівського,
Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0266-5706>

Дублян Олександр Володимирович

кандидат військових наук
провідний науковий співробітник
Центрального науково-дослідного інституту
Збройних Сил України,
Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-5129-3913>

Доброгурський Валерій Іванович

заступник начальника
Національного університету
оборони України ім. І. Черняхівського,
Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-5263-6102>

Information about the authors:**Vladimir Bohdanovych**

Doctor of Technical Sciences Professor
Chief Research
of Central Research Institute
of the Armed Forces of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-0481-9454>

Anatoliy Sirotenko

Doctor of Military Sciences Chief
of Ivan Chernyakhovsky National Defense
University of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0266-5706>

Oleksandr Dublayn

Candidate of Military Sciences
Lead Research
of Central Research Institute
of the Armed Forces of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-5129-3913>

Valerii Dobrohurskyi

Deputy Chief
of Ivan Chernyakhovsky National Defense
University of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-5263-6102>

МЕТОД ФОРМИРОВАНИЯ ГРУППЫ СУБЪЕКТОВ СИЛ ОБОРОНЫ ДЛЯ РЕАЛИЗАЦИИ ЗАМЫСЛА ОПЕРАЦИИ АСИММЕТРИЧНОГО ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ВЫЯВЛЕННОЙ (ПРОГНОЗИРОВАННОЙ) УГРОЗЕ

В.Ю. Богданович, А.Н. Сиротенко, А.В. Дублян, В.И. Доброгурський

Статья посвящена проблеме повышения эффективности противодействия использованию военной силы со стороны более сильного в военном отношении противника путем асимметричного влияния в уязвимых для него точках и нанесения ему неприемлемого ущерба, из-за которого он вынужден отказаться от дальнейшего применения военной силы. Рассмотрен метод формирования группы субъектов, которая в условиях ограниченных ресурсов способна нанести противнику такой ущерб.

Ключевые слова: асимметричное противодействие, военная сила, неприемлемый ущерб, силы обороны, специальная операция.

METHOD OF FORMATION OF A GROUP OF SUBJECTS OF THE DEFENSE FORCES FOR REALIZATION OF THE OPERATION OF ASYMMETRICAL COUNTERACTION CONCEPT OF THE IDENTIFIED (FORECASTED) THREAT

V. Bogdanovich, A. Syrotenko, A. Dublyan, V. Dobrohurskyi

The article is devoted to the problem of increasing the effectiveness of counteracting the use of military force by a militarily stronger enemy through asymmetric counteraction. The proper organization of asymmetric opposition and the scientific justification of measures to counter the aggressor allow even a significantly weaker militarily weaker State, using in addition the strategy and tactics of asymmetric confrontation with a much stronger military-economic aggressor, its military and non-military subjects of the defense forces, to inflict unacceptable damage on the enemy in the most vulnerable places (points), thereby forcing the enemy to abandon the use of military force against it or suspend aggression in certain directions in order to strengthen defense capabilities, appeal to regional security systems, allies and other geopolitical maneuvering. In the twenty-first century, this problem has been solved mainly through the introduction into the practice of ensuring military security of the integrated use of military and non-military forces and means, as well as technologies for the preparation and conduct of asymmetric wars. Asymmetric counteraction of a militarily weaker state requires the formation of an appropriate potential for asymmetric counteraction, the involvement of specific military and non-military actors, the determination for them of tasks regarding the infliction of damage unacceptable to the enemy in certain places (points) most sensitive to the enemy, the preparation of the space for special operations, their legendation, information-psychological and media support, etc. Method of formation of a group of subjects of the defense forces for realization of the operation of asymmetrical counteraction concept of the identified (forecasted) threat determines the sequence of procedures aimed at choosing the most rational in terms of inflicting damage unacceptable to the militarily stronger enemy, at the chosen vulnerable point, by a group of defense forces, which can serve as one of the arguments for forcing the enemy to abandon the use of military force against the victim of aggression.

Keywords: asymmetric counteraction, military force, threat, unacceptable damage, defense forces, special operation.